

А. П. Сідошенко

*студ. I курсу магістратури економіко-правового факультету ОНУ імені І.І.Мечникова
спеціальність «Право»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О. О. Нігреєва

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Ми живемо у час великих відкриттів, інколи навіть не помічаємо, як швидко змінюється світ довкола. Ера космонавтики почалась досить нещодавно: 04.10.1957 стався запуск першого штучного супутника Землі, що вважається грандіозним здійсненням, а першим кроком на шляху розвитку пілотованої космонавтики є політ Юрія Гагаріна, який стався 12.04.1961, 21.07.1969 відбулась не менш визначна подія – висадка людини на Місяць.

На сьогоднішній день на земній орбіті знаходяться більше двох тисяч супутників різних держав, досить часто відбуваються польоти у космос, вражає якість знімків зірок, планет, далеких галактик, що свідчить про неймовірний стрибок науково-технічного прогресу.

Актуальність даної теми обумовлена перш за все тим, що перед всім людством постала потреба проведення спільної діяльності щодо вивчення та дослідження космічного простору з метою здійснення сумісного вкладу в історію космонавтики, пошуку перспектив її розвитку, створення нових можливостей для наступних поколінь.

Крім того, актуальність полягає ще й в тому, що з кожним роком відбувається все більше відкриттів, які в свою чергу потребуються правового регулювання суспільних відносин, що виникають разом із ними.

Незважаючи на факт прогресивного освоєння людиною космосу, він все одно залишається чимось загадковим та маловивченим, це зумовлює необхідність постійного та своєчасного вдосконалення космічного права.

Метою доповіді є розгляд проблематики міжнародно-правового регулювання функціонування, реєстрації космічних об'єктів, їхнього спасіння і повернення, визначення поняття космічних об'єктів, виокремлення їхніх характерних ознак.

Під міжнародно-правовим режимом космічних об'єктів слід розуміти їх особливий порядок регулювання нормами міжнародного публічного права, що виражається у застосуванні таких юридичних засобів, які найбільше сприяють задоволенню інтересів суб'єктів міжнародного права.

Термін «космічний об'єкт» дуже часто використовується у міжнародно-правових документах як загальне поняття, проте ще можна зустріти такі назви, як: «космічний корабель», «космічний апарат».

Легального, закріпленого нормами міжнародного права, єдиного визначення поняття космічних об'єктів ще досі не існує. Це поняття не є однозначним і потребує детального дослідження.

Розглянемо основні спроби науковців надати визначення цьому поняттю та існуючі міжнародні договори, які визначають правовий статус цих об'єктів.

У ст. 8 Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. в якості космічних об'єктів розуміються такі, що були запуснені у космічний простір, доставлені або споруджені на небесному тілі [1, ст. 8]. Відповідно до цього під запуском (що також включає і його спробу згідно із п. б) ст. 1 Конвенції про відповідальність) слід розуміти процес, що триває з моменту введення в роботу двигунів до моменту виходу об'єкта на заплановану орбіту. Таким чином відбувається певний спланований рух космічного об'єкта по траєкторії.

У п. d) ст. 1 Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р. зазначено, що термін «космічний об'єкт» включає не лише складові частини космічного об'єкта, а також засіб його доставки і його частини [2, ст. 1]. Таке ж саме визначення було застосовано і у п. б) ст. 1 Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір 1975 р. [3, ст. 1].

Щодо науки міжнародного права, то думки вчених різняться.

В Енциклопедії космонавтики за ред. В. П. Глушка зміст поняття відображається найбільш широко – як тіло, яке знаходиться у космічному просторі. До того ж виокремлюються види космічних об'єктів: природні та

штучні. Штучні – це космічні апарати, останні ступені ракет-носіїв та їх частини, а природні є небесними тілами [4, с. 189].

Л. М. Шестаков висловив свою точку зору щодо цього, його позиція склалась інакше, адже він зосередив увагу тільки на штучному характері об'єктів. На думку вченого, космічний об'єкт – це технічний пристрій (апарат), створений людиною і передбачений для використання у космічному просторі [5, с. 73].

В. Е. Теліпка сформував своє бачення і ще більше звузив зміст поняття. Відповідно до чого космічний об'єкт – штучно створений об'єкт, що виходить самотійно або який виводять на навколоземну орбіту або далі в космічний простір, призначений для діяльності в космічному просторі та на небесних тілах [6, с. 536].

Проаналізувавши і порівнявши ці міжнародні договори, а також взявши до уваги науковий досвід міжнародного космічного права, можна дійти висновку, що поняттю «космічні об'єкти» притаманні такі специфічні ознаки:

- 1) штучний характер;
- 2) рух по запланованій траєкторії;
- 3) здатність пересуватись у космічному просторі.

На основі викладеного доцільно було б сформулювати таке визначення:

Космічний об'єкт – це технічний пристрій (апарат), який призначений для виведення на орбіту Землі чи іншого небесного тіла у якості супутника або для польоту іншою траєкторією у космічному просторі, що включає всі складові частини, в тому числі і засоби доставки його частин.

Реєстрація відіграє важливе значення у визначенні космічного об'єкта, полягає передусім у встановленні правового зв'язку між державою, що здійснює запуск космічного об'єкта, і між самим об'єктом. Реєстрація надає можливість визначити питання щодо юрисдикції і контролю над космічним об'єктом, його екіпажем, встановити його національну приналежність і відповідальність за завдання таким об'єктом шкоди.

Слід зазначити, що діяльність, пов'язана із спорудженням та запуском космічного об'єкта, регулюється національним правом, а з моменту його запуску або спорудження у космічному просторі – міжнародним космічним правом.

Обов'язковий порядок реєстрації космічних об'єктів встановлюється Конвенцією про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір від 1975 р.

Запускаюча держава повинна зареєструвати космічний об'єкт, який запускається на навколоземну орбіту або в космічний простір, здійснивши запис до відповідного реєстру, що нею ведеться, та проінформувати про застосування такого реєстру Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Під терміном «запускаюча держава» у Конвенції розуміється держава, що здійснює або організовує запуск космічного об'єкта, або держава, з території або установок якої здійснюється запуск такого об'єкта.

При реєстрації надається інформація, зокрема щодо назви держав(-и), позначення космічного об'єкта або його реєстраційного номера, дати і території або місця запуску, основних параметрів орбіти, загального призначення цього об'єкта. Інформація надається не лише про космічні об'єкти, що запускаються, а й про об'єкти, що виводяться з навколоземної орбіти і більше на ній не перебувають.

Умови ведення реєстру та його зміст визначаються державою реєстрації [3, ст. 2].

У ст. 8 Договору про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 1967 р. закріплюються правові наслідки реєстрації космічних об'єктів: держава-учасниця Договору зберігає контроль та юрисдикцію над занесеним до її реєстру космічним об'єктом, що був запущений у космічний простір під час його знаходження у цьому просторі, в тому числі і на небесному тілі [1, ст. 8].

Тобто, зберігаючи юрисдикцію, держава зберігає повноваження вирішувати правові питання та здійснювати правову оцінку щодо космічних об'єктів, а, зберігаючи контроль, – можливість проводити державний нагляд за дотриманням норм і вимог законодавства, управляти об'єктом.

Крім того у статті визначено, що право власності на космічні об'єкти залишається непорушеним як під час знаходження об'єкта у космічному просторі або на небесному тілі, так і після повернення на Землю. Це означає, що вони належать тим державам, фізичним або юридичним особам, яким належали до запуску.

Стаття 5 Угоди про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір від 1968 р. містить виклад прав і обов'язків Договірних сторін у разі виявлення космічного об'єкта або його складових частин іноземною державою на своїй території або за її межами. Угода закріплює правило повернення космічних об'єктів державі реєстрації [7, ст. 5].

По-перше, держава, що виявила космічний об'єкт, зобов'язана проінформувати про це власті, які здійснили його запуск, і Генерального секретаря ООН. По-друге, на прохання властей, що здійснили запуск, ця держава повинна надати допомогу у разі потреби, а саме вжити заходів щодо рятування цього об'єкта або його складових частин. Держава, що виявила на своїй території космічний об'єкт, вживає лише ті заходи рятування, які вона визначить «практично здійсненими», тобто такими, що з достатньою ймовірністю дадуть очікуваний результат на практиці.

Прохання зацікавленої у поверненні космічного об'єкта держави надати їй допомогу щодо його спасіння і повернення покликане свідчити про цінність об'єкта або його складових частин, наявність наукового інтересу.

З моменту фактичного передання об'єкта обов'язок повернути космічний об'єкт вважається виконаним. Витрати, що були понесені під час спасіння і повернення об'єкта або його складових частин покриваються властями, що здійснили запуск.

У разі, якщо космічні об'єкти або їхні складові частини є небезпечними та шкідливими, ця процедура носить інший – особливий характер. Ефективні заходи щодо них вживаються негайно для усунення можливої небезпеки заподіяння шкоди.

Угода передбачає відшкодування витрат, що були понесені державою при виконанні зобов'язань із виявлення, спасіння і повернення космічного об'єкта або його складових частин. Витрати покриваються властями, що здійснили запуск, якщо заходи були зроблені на їх прохання.

Отже, проблематика обраної теми постає передусім у відсутності легального визначення поняття космічних об'єктів, наявності прогалів і суперечностей у міжнародно-правових договорах, що їх стосуються.

До можливих шляхів вирішення проблем можна віднести створення міжнародно-правового документа, який би увібрав у себе всі аспекти правового регулювання космічних об'єктів, виокремив їхні специфічні ознаки і закріпив визначення поняття для його однакового та однозначного розуміння.

Попри всі старання людства покорити космос, він залишається маловивченим, нескінченно великим, незвіданим і неосяжним людською свідомістю. Важливість його пізнання неможливо переоцінити, оскільки діяльність людини в космосі, врегульована правовими нормами, може істотно змінити життя кожного з нас на краще, принести користь, забезпечити важливі життєві інтереси як кожної окремої людини, так і суспільства в цілому, держави та всього міжнародного співтовариства.

Як казав американський астронавт Ніл Армстронг, вперше ступаючи по поверхні Місяця: «Це маленький крок для однієї людини, але величезний стрибок для всього людства».

Список використаної літератури

1. Про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла : Міжнародний договір від 27.01.1967. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480 (дата звернення: 04.11.2020).
2. Про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами : Міжнародний договір від 29.03.1972. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126 (дата звернення: 04.11.2020).

3. Про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір : Міжнародний договір від 14.01.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253 (дата звернення: 04.11.2020).
4. Космонавтика. Енциклопедія : науч. пособ. / за ред. В. П. Глушко. Москва : Советская энциклопедия, 1985. 527 с.
5. Международное космическое право : учеб. пособ. / М. И. Лазарев, Л. М. Шестаков. Москва : Международные отношения, 1999. 356 с.
6. Міжнародне публічне право : навч. посіб. / за ред. В. Е. Теліпко. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 608 с.
7. Про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір : Міжнародний договір від 22.04.1968. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_483 (дата звернення: 04.11.2020).